

רשב"י ותורת א"י לאור מצות ק"ש

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כא עמוד א

אמר רב יהודה ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - אינו חוזר וקורא, ספק אמר אמת ויציב, ספק לא אמר - חוזר ואומר אמת ויציב. מאי טעמא - קריאת שמע דרבנן, אמת ויציב דאורייתא. - מתיב רב יוסף: ובשכבך ובקומך! - אמר ליה אביי: ההוא בדברי תורה כתיב. תנן: בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה, ועל המזון - מברך לאחוריו ואינו מברך לפניו. ואי סלקא דעתך אמת ויציב דאורייתא - לברוך לאחריה! מאי טעמא מברך - אי משום יציאת מצרים - הא אזכר ליה בקריאת שמע. ונימא הא ולא לבעי הא! - קריאת שמע עדיפא, דאית בה תרתי. ורבי אלעזר אמר: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - חוזר וקורא קריאת שמע, ספק התפלל ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל. ורבי יוחנן אמר: ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

2. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף יב עמוד ב

גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא דס"ל לשמואל דק"ש דרבנן ואף על פי שכתוב בתורה ובשכבך ובקומך ס"ל לשמואל שלא אמרה תורה דוקא ק"ש אלא שיקרא בתורה בכ"מ שירצה ומה שאנו קורין זאת הפרשה דוקא אינו אלא מדרבנן ולפיכך ס"ל אינו חוזר וקורא

כיצד מפרש רבינו יונה את הדעה שק"ש מדרבנן?

3. שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימו א

ומעתה יש לתמוה על רוב פוסקים שפסקו כר"א דאמר ק"ש דאוריית' לגבי שמואל וכמש"ל ואין בידי שום סעד וראיה לדבריהם ז"ל שהלכה כמ"ד ק"ש דאוריית' מדברים המבוארים בהדי' בגמ' אלא מהא דאמרין ברפ"ח דמסכת סוטה (דף מב) ואמר אליהם שמע ישראל מ"ש שמע ישראל א"ר יוחנן משום רשב"י אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרים בידי ש"מ דצריך לקרות פ' זו דשמע ישראל דוק מה"ת..."

כיצד מוכיח הש"א שלדעת רשב"י ק"ש דאורייתא? (עיין מקור 5)

4. הנציב שאילתא נב' עמוד שמב

ר' יוחנן בשם רשב"י כגון אנו שעוסקים בת"ת אפילו לק"ש אין אנו מפסיקין, ומקשה: ולא מודי רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב, ולית ליה לרשב"י הלמד לעשות ולא הלמד שלא לעשות, ומשני: טעמו דרשב"י, זה שינון זה שינון, ואין מבטלין שינון מפני שינון וכו'... הרי דקרא ג"כ ק"ש ד"ת, ומהא דרשב"י ג"כ מוכח הרי דאלת"ה מה זה תשובה זה שינון זה שינון, הא גזירת הכתוב היא דווקא פרשה זו, אלא מדין תורה יוצא באיזו פרשה ולימוד שירצה, אר אם לא למד וקורא פ' שמע ה"ז מקיים בה מצווה מה"ת.

כיצד מוכיח הנציב שלדעת רשב"י ק"ש דרבנן? (עיין מקור 6)

5. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מב עמוד א

ואמר אליהם שמע ישראל. מאי שנא שמע ישראל? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית - אי אתם נמסרין בידי.

6. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק א הלכה ב

רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי כגון אנו שעוסקים בתלמוד תורה אפילו לקרית שמע אין אנו מפסיקין. רבי יוחנן אמר על גרמיה כגון אנו שאין אנו עוסקים בתלמוד תורה אפילו לתפלה אנו מפסיקין. דין כדעתיה ודין כדעתיה רבי יוחנן כדעתיה דאמר רבי יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום למה שאין תפילה מפסדת רבי שמעון בן יוחאי כדעתיה דרשב"י אמר אלו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאתיהיבת תורה לישראל הוינא מתבעי קומי רחמנא דיתברי לבר נשא תרין פומין חד דהוי לעי באורייתא וחד דעבד ליה כל צורכיה. חזר ומר ומה אין חד הוא לית עלמא יכיל קאים ביה מן דילטוריא דיליה אילו הוו תרין עאל"ו. א"ר יוסי קומי רבי ירמיה אתיא דרבי יוחנן כרבי חנינא בן עקביא דתני כתבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה ר' חנינא בן עקביא אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפילה ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה. ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב. ולית ליה לרשב"י הלמד על מנת לעשות ולא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא. וא"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שיליתו על פניו ולא יצא לעולם. טעמיה דרשב"י זה שינון זה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון. והא תנינן הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה. הא בעונתה חביבה מד"ת. היא היא. א"ר יודן רשב"י ע"י שהיה תדיר בד"ת לפיכך אינה חביבה יותר מד"ת. אמר רבי אבא מרי לא תנינן אלא כאדם שהוא קורא בתורה הא בעונתה כמשנה היא רשב"י כדעתיה דרשב"י אמר העוסק במקרא מידה ואינה מידה ורבנן עבדי מקרא כמשנה:

נסה ליישב דעת רשב"י אם ק"ש דאורייתא או מדרבנן היעזר במקורות הבאים.

7. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת עבודה זרה פרק ב הלכה ז

ר"ש בן חלפתא ר' חגי בשם רבי שמואל בר נחמן [משלי' כז כו] כבשים לובושך ומחירי שדה עתודים כבשים כתיב הא כיצד בשעה שתלמידין קטנים כבוש לפנין דברי תורה הגדילו ונעשו כעתודים גלה להם רזי תורה ודא מסייעה למה דתני רבי שמעון בן יוחאי [שמות כא א] ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשרין.

גרסת הסמ"ג: גרסין בירושלמי דעבודה זרה, תניא רשב"י אומר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", מה הפנימה הזאת אינה נגלית לכל בריה ובריה, כך אין לך רשות לשקע עצמך על דברי תורה לגלות רזיה אלא בפני אדם כשר

מה פירוש המושג דברי תורה לפי רשב"י?

8. ספר המצוות לרס"ג - עשין עשה ג ד - ערב ובוקר יחדוהו.

9. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ב

היא הצויו שצונו באמונת היחוד והוא שנאמין כי פועל המציאות וסבתו הראשונה אחד והוא אמרו יתעלה שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה י

שצונו לקרוא קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית והוא אמרו יתעלה (פ' שמע) ודברת בס בשבתך בביתך וגו' ובשבתך ובקומך. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת ברכות (פ"א - ג כו א, ל א, סא ב, סג ב). ושם (כא א) התבאר שקריאת שמע דאורייתא.

מה מחליקת הריס"ג והרמב"ם בשאלה האם מצוות ק"ש וייחוד ה' הם מצווה אחת או שתיים?
נסה להסביר את שיטת הירושלמי לעיל ע"פ שיטת הריס"ג? היעזר גם במקור הבא.

10. עולת ראי'ה ענייני תפילה אות ה' - תורתם אומנותם

"תורתם אומנותם". האמנות היא מיוסדת בחכמה: "לחשוב מחשבות לעשות בזהב בכסף" וגו'. אלא שהיא צריכה להשלמתה ג"כ הרגל מעשי, ולא די בציור השכלי של הבנת האומנות להוציא אל הפועל המתגשם את הציור האומנותי. אמנם אפשר להיות אדם שלם כ"כ בשלמות ציורו, וכלו המעשיים יהיו כ"כ מוכשרים להיות מושפעים מציורי שכלו, עד שיהיה במדרגת "חזא אומנותא וגמיר", שבציוריו השכליים מיד ישלם ג"כ בכל הענינים המעשיים המתלדים מהם. והנה התורה צריכה שתביא לידי מעשה, ויסוד המעשה הטוב והעבודה האלהית הוא לגשם בפעל ובחיים את ציורי הצדק והיושר האלהיים היותר רמים וקדושים. כדי להוציא אל הפועל המוגשם את הנטייות המוסריות העליונות מוכשרת היא התפלה ההרגשית, שמוציאה אל הפועל את הרגש, שהוא קרוב אל המעשה יותר מהשכל המופשט. ע"כ כח התפלה מתרכז הלב להיות האדם מוכן בפעל למעשי הצדק הנלמדים ממנו בתלמוד תורה, ועל פיה הוא נעשה אומן לצדק, כ"אמנותו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאלם" (חולין פ"ט). אך רשב"י וחבריו (שבת י"א): "כ"כ היתה גדולה עליהם ההשפעה הרוחנית של התורה, וכ"כ היו מוכשרים להיות נפעלים מתלמודם לכל טוב ונעלה, עד שלא הוצרכו לאמצעי של עילוי רגשותיהם ע"י התפלה, כי תורתם בעצמה הספיקה להרשים את ציוריהם הרוחניים עמוק על כליהם המעשיים, כענין "חזא אומנותא וגמיר" ע"י הראיה לבדה, כדרך המופלא שבמצוינים בכשרון האומנותי, וככללאל שע"י רוח האלקים שמלאהו כבר הי' בידו להוציא אל הפועל את כל האומניות המעשיות, ולא הי' צריך לאמצעים הנסיוניים, ע"כ הפ בעסקם בתורה היו פטורים מן התפלה, מפני שתורתם היא מספקת כבר להיות גם אומנותם.

11. תלמוד בבלי מסכת שבת דף יא עמוד א

ואם התחילו אין מפסיקין, מפסיקין לקריאת שמע. הא תנא ליה רישא אין מפסיקין! - סיפא אתאן לדברי תורה. דתניא: חברים שהיו עוסקין בתורה - מפסיקין לקריאת שמע, ואין מפסיקין לתפלה. אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחי וחביריו, שתורתן אומנותן. אבל כגון אנו - מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה. והתניא: כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לקריאת שמע! - כי תני הדין - בעיבור שנה. דאמר רב אדא בר אבהו, וכן תנו סבי דהגרונא, אמר רבי אלעזר בר צדוק: כשהיינו עוסקין בעיבור השנה ביבנה לא היינו מפסיקין לא לקריאת שמע ולא לתפלה.

למה הפסיק רשב"י את לימודו ולמה לא לפי שיטת הבבלי? מתי לא מפסיקים את הלימוד כלל גם לבבלי? נודוע? היעזר במקור הבא.

12. זהר ויחי רכ' (בפ' הסולם שם שיג' שכב' ושכג')

אר"ש כד אנא וכו': א"ר שמעון, כשהיה בין החברים מבלל, הם מתאספים אלי ולומדים הדברים בגלוי, והם מכניסים אותם בתיבה חתומה נברל קשה, הסתום מכל הצדדים. כלומר שמעלימים אותם שלא יודעו לאיש. כמה פעמים למדתי אותם, דרכי הגן של המלך ודרכי המלך, כמה פעמים למדתי אותם, כל אלו המדרגות של הצדיקים שבעולם ההוא. וכולם יראים לומר דברים אלו, אלא לומדים בגמגום. משום זה נקראים פסילוסין, שהם כפסילוס הזה שמגמגם בפיו. אבל אני דן אותם לזכות, שהוא משום שיראים, כי אויר הקדוש ורוח הקדוש סר מהם, והם יונקים מאויר ורוח של רשות אחר...

אמר רבי שמעון וכו': א"ר שמעון, אם אלו בבליים הטפשים דעו דברי סודות החכמה, כגון על מה עומד העולם, ולמה מתרגשים עמודיו כשהעולם נמצא בנזק. היו יודעים שבחו של רב המנונא סבא כי היה נמצא ביניהם ולא ידעו שבחו, והרי אני מוצא שדבריו מתקשרים בדברי שלמה המלך בסוד העליון של החכמה, והם לא ידעו שבחו.

והשתא אזלין בתר וכו': יועתה הם הנלכים אחר דברי חכמה, ואין מי שיעמוד על סודם ואין מי שילמוד ועם כל יש ביניהם חכמים בעבור השנה ובקביעת החודש, אע"פ שלא ניתן להם ולא נמסר בידם לעבר השנה ולקדש את החודש כי אין מעברים השנה וקובעים החודש אלא בא"י.

13. תלמוד בבלי מסכת שבת דף לג עמוד ב

אזלו טשו במערתא. איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא. והוו משלחי מנייהו, והוו יתבי עד צוארייהו בחלא, כולי יומא גרסי, בעידן צלוי לבשו מיכסו ומצלו, והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבול. איתבו תריסר שני במערתא. אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר: מאן לודעיה לבר יוחי דמית ניסר ובטיל גזרתיה? נפקו. חזו אינשי דקא כרבי זורעי, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנתנין עיניהן - מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם: להחרیب עולמי יצאתם? חזרו למערתכם! הדור אזול. איתבו תריסר ירחי שתא. אמר: משפט רשעים בגיהנם - שנים עשר חדש. יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם! נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר - הוה מסי רבי שמעון.

עין איה פסקה רע"ג:

"יצתה בת קול" וכו' אל להחרیب עולמי יצאתם, חזרו למערתכם!. הדעה האלהית אמנם הלא היא למעלה למעלה מחכמת כל חכם, היא הסכימה שדוקא מכל הרעות וכל ההשפלות הנמצאות בהוה ומכל סדרי החיים המקולקלים, דוקא כשיצאו אל הפועל עם כל ניוולם וכיעורם, ודוקא כשתנתן להם שליטתם בכל הזמן הנדרש ע"פ חכמתו של יוצר כל ב"ה, דוקא מכל הרע והכיעור. הזה תצא האורה היותר שלמה, כשאחר כל הרחבתו יחזר לטובה וממנו בעצמו יאירו אורים לצדיקים וישרי לב. ע"כ צריך דוקא עם הקדושה העליונה לרדת עד עומק של שפלות החיים, לקיימם כפי מה שהם ולזככם לאט לאט, עד שיעלו אל מה שנועד להם ע"פ חכמתו יוצר כל ב"ה. וכיון שעוד לא באתם עד אותה המעלה איך לקשר את כל החיים בירידתם כמו שהם אל התעודה העליונה, וחפצכם להחרیب את המצב של ההוה כדי לבנות על משואותיו עולם מתוקן במהרה, ולא לשלולו קמעא קמעא עד שישבו לתיקון השלם ויחזרו הרע לטוב, ע"כ שובו למערתכם, להוסיף עוד מעלה, עד שמרוב החכמה והקדושה ותכלו דוקא על ידה לרדת מטה מטה אל החיים, לתקנם כפי חפץ השם יתברך, שאמר "עולם חסד יבנה", ו"לא תהו בראה"